

Серьогіна-Берестовська О. В., здобувач ХарРІ НАДУ, м. Харків

Seregina-Berestovska O., Applicant for a degree of Department of Political Science and Philosophy of Kharkiv regional institute of Public Administration of National academy for Public administration under the President of Ukraine, Kharkiv

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СЕЛА

FEATURES OF MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF RURAL SOCIAL INFRASTRUCTURE

У статті розглянуто особливості управління розвитком соціальної інфраструктури села, з'ясовано показники, що характеризують її економічну ефективність, а також визначено основні фактори, що впливають на її розвиток, а також запропоновано напрями вирішення назрілих соціальних проблем.

***Ключові слова:** держава, управління, інфраструктура, соціальна інфраструктура, управління створенням соціальної інфраструктури села, об'єкти соціальної інфраструктури села, задачі управління процесами створення соціальної інфраструктури.*

The article deals with the features of management of the social infrastructure of the village, the indicators characterizing its economic efficiency, as well as the main factors affecting its development, as well as the directions of solving urgent social problems.

***Keywords:** the state, management, infrastructure, social infrastructure, management of the social infrastructure of the village, the social infrastructure of the village, the task of managing the processes of creating social infrastructure.*

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин ступінь розвитку соціальної інфраструктури села визначає стан глибинних перетворень в економічному житті країни. У сучасних умовах сутність соціальної інфраструктури села не обмежується лише соціальною сферою. Необхідно вирішення низки організаційних та економічних проблем великомасштабного плану.

Важливість соціальної інфраструктури для господарської практики в ринкових умовах розвитку виробництва зростає, особливо в умовах євро інтеграції. Особливої значущості у зв'язку з цим набуває проблематика не лише взаємодії між самими галузями соціальної інфраструктури села, а й їх впливу на розвиток АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління розвитком соціальної інфраструктури села досліджуються в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Вагомий внесок у дослідження особливостей впливу держави на соціально-економічні відносини зробили такі вчені П. Беленький [6], М. Бутко [2], О. Васильєв [3], Б. Данилишин [4], Н. Іванова [2], С. Кириченко [11], Л. Ковальська [9], М. Комаров [10], В. Красовський [8], С. Іщук [7], Т. Кулініч [7], В. Крупін [7], О. Салівончик [9], С. Ткач [7], А. Ткач [12], та ін. Ідеї та положення, викладені у працях даних авторів, послужили основою для подальшого розвитку соціальної інфраструктури. Однак, незважаючи на численні дослідження вони мають загальнонауковий сенс і характеризуються більш описовим характером.

Постановка завдання. Ціллю даної статті є дослідження особливостей управління розвитком соціальної інфраструктури села, а також обґрунтування пропозицій з удосконалення даного процесу.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням різноманіття і неоднорідності виконуваних функцій галузі соціальної інфраструктури можна поділяти на три групи:

- 1) житлове господарство;
- 2) галузі, що беруть участь в наданні матеріальних послуг населенню, комунальне господарство, побутове обслуговування;
- 3) галузі матеріального виробництва, створюють особливі нематеріальні цінності (духовні цінності), а також надають нематеріальні послуги. Сюди входять послуги охорони здоров'я, освіти, фізичної культури і спорту.

На наш погляд, соціальна інфраструктура села має безпосереднє відношення до виробництва сільськогосподарської продукції, є одним з головних його факторів.

Однак на думку науковців приватизація суспільних благ (медицини, освіти, транспорту, пенсійної системи, культури і т. д.) зробить ці системи ефективніше, ціни на них нижчі, а самі послуги доступнішими. Також необхідно відкрити ці сектори для доступу іноземних інвесторів і приватизувати суспільні блага (охорона здоров'я, освіта, транспорт, воду, електрику, ЖКГ, культуру і т. д.) [9, с. 68].

Необхідно підкреслити, що соціальна інфраструктура обумовлена рівнем розвитку продуктивних сил суспільства. Обумовленість ця проявляється шляхом безпосередньої участі працівників у виробництві сільськогосподарської продукції і, відповідно, рівня їх продуктивності праці з урахуванням не тільки їх освіти, а й побутового облаштування.

Для соціально-економічного розвитку майбутнього села принципове значення мають характер виробничої діяльності людей, система потреб жителів села та її соціальна структура в нових умовах [3, с. 58]. У цьому зв'язку важливо підкреслити, що розвиток різних сфер і галузей соціальної інфраструктури села жодною мірою не витісняє елементи ринкових відносин та інших нововведень науково-технічного прогресу, навпаки, воно посилює і

доповнює їх роль. Якість і розуміння сучасної сільської економіки має бути пов'язана в рамках загального уявлення про соціальну інфраструктуру села як складової частини продуктивних сил сучасного суспільства.

Перехід на ринковий механізм обов'язково передбачає ретельну соціально-психологічну підготовку сільського населення, концепція якої повинна бути диференційована з урахуванням різних соціально-економічних, демографічних, етнічних особливостей регіону. В нових умовах господарювання при вирішенні соціальних проблем села необхідно підвищити роль місцевих адміністрацій в організації розвитку сільської економіки та об'єктів соціальної інфраструктури в особливості [5, с. 67].

Для вирішення більшості соціально-економічних проблем села необхідна розробка нової концепції і програм соціального розвитку села, що потребують економічних досліджень і масштабної підтримки держави. Соціальний розвиток села – один із напрямів аграрної реформи, тому результати досліджень повинні лягти в основу підвищення життєвого рівня сільського населення, прискореного розвитку соціальної сфери в цілях скорочення розриву в умовах життя людей у міській та сільській місцевостях. Основою цієї політики має стати створення сприятливих економічних умов для підвищення доходів сільськогосподарських товаровиробників, зміцнення економічного і соціального становища сільської родини.

Таким чином, розкриття соціально-економічної сутності та функції соціальної інфраструктури, практичне вирішення висунутої проблеми дещо ускладнить зростання продуктивних сил сільського населення і продуктивності праці.

В умовах гострої конкуренції і ринкових відносин це має не тільки теоретичний сенс, але і практичне значення, так як від цього залежить пошук шляхів збереження і розвитку сільської економіки в цілому [1, с. 64].

В кожній природній-економічній зоні розвиток соціальної інфраструктури села має свою специфіку. Це пов'язано з ґрунтово-кліматичними умовами, рівнем забезпеченості дорогами, щільністю населення, співвідношенням чисельності міського та сільського населення.

Проблема формування та нормального функціонування соціальної інфраструктури села є ключовою проблемою розвитку національної економіки та всього господарського комплексу. Потреба в розвитку і вдосконаленні соціальної інфраструктури села в ринкових умовах обумовлена декількома факторами:

- необхідністю забезпечення продовольчої безпеки країни;
- вирішенням питань повної зайнятості сільського населення;
- зниженням системи державної допомоги, підтримкою та регулюванням розвитку агропромислового виробництва в сучасних умовах господарювання;
- соціальною інфраструктурою, фактично ототожнюється зі сферою обслуговування; в соціальну інфраструктуру включають галузі матеріального

виробництва, пов'язані із створенням речових умов виробництва (будівництво доріг та ін.).

Це свідчить про те, що теоретичні питання інфраструктури, її ролі у виробництві, підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва слабо розроблені. Основними показниками, що характеризують економічну ефективність соціальної інфраструктури, можуть бути:

- ступінь активності населення в громадському виробництві;
- розвиток і ефективність громадського виробництва в сільськогосподарських підприємствах [3, с. 38].

При виборі показників ефективності соціальної інфраструктури необхідно брати до уваги максимально можливе послаблення й подолання різного роду несприятливих умов життя людей у місті і селі: підвищення комфортності умов життя в найбільш розумних для міста і села формах, компенсація селу переваг міста в умовах життя, забезпечення доступності міських і сільських центрів для всього населення, що дозволяє йому задовольняти матеріальні і духовні потреби, стан забезпеченості населення житлово-побутовими та іншими умовами, прогнозування зниження бідності населення в залежності від зростання валового внутрішнього продукту в країні.

У ринкових умовах розширення інтеграційних відносин і зав'язків зі світовими ринками призводить до зростання потреб в інфраструктурних послугах. Тому створення міцної законодавчої бази, чітка цільова політика держави повинні стати важливими чинниками зростання цих потреб, особливо в галузі освіти і охорони здоров'я, у вирішенні житлових та інших побутових проблем [2, с. 82].

Велике соціально-економічне значення в розвитку сільської інфраструктури має фінансування сільського господарства з державного і місцевих бюджетів. Доцільно в даній проблемі виділити наступні напрямки:

- проведення природоохоронних заходів, що мають державне значення;
- будівництво доріг, ліній електропередачі, магістральних газопроводів, водопроводів, телефонних комунікацій, каналізаційних систем, будівництво шкіл і дошкільних установ, об'єктів культурно-побутового призначення та ін.) [4, с. 51];

- зміст і розвиток ветеринарної та карантинної служб, землеустрій, боротьба з хворобами і шкідниками рослин;

- будівництво та утримання сільських об'єктів охорони здоров'я, клубів, бібліотек, книжкових магазинів, побутових і торгових об'єктів, дитячих садків, будинків для престарілих та ін.;

- підготовка фахівців вищої та середньої освіти, кадрів механізаторів, фермерських господарств, дослідження в галузі агроекономічної науки, найважливіші фундаментальні та прикладні наукові розробки.

Розвиток і вдосконалення механізмів управління соціальною інфраструктурою села потребує виконання наступних заходів:

1. Допомога з боку держави, розвиток галузей і сфер сільської інфра-

структури повинні бути оголошені головним завданням адміністрації області.

2. Необхідна розробка моделі розвитку сільської інфраструктури з урахуванням особливостей кожного району, зони, сільських територій.

3. В рамках моделі потрібно проводити цілеспрямовану інфраструктурну політику, забезпечити взаємозв'язок соціальної інфраструктури села з сільською економікою, підтримку розвитку шкіл, дошкільних установ, культурно-побутових точок тощо.

4. Повинна проводитися узгоджена інфраструктурна політика щодо сільських територій і способу життя населення. Її мета-дати можливість різним формам власності зміцнити свої позиції в розвитку сільського господарства за допомогою кооперації [6, с. 54].

Разом з тим в силу об'єктивних і суб'єктивних обставин структури агропромислового виробництва і соціальних сфер сільської інфраструктури сильно деформовані порівняно з іншими галузями національної економіки. З цієї причини помітно відстає зростання виробництва сільськогосподарської продукції. Тут істотно нижче, ніж в інших галузях економіки, технічний рівень, зайнята менш кваліфікована робоча сила, переважає ручна малопродуктивна праця та ін. Структура сільського господарства і соціальних сфер сільської інфраструктури тривалий час практично не змінювалася, що не могло не вплинути на ефективність сільськогосподарського виробництва.

Для підтримки темпів аграрного виробництва необхідно розвивати соціальну сферу в сільськогосподарському виробництві. Головне завдання для аграрного виробництва – структурна перебудова сільської економіки шляхом паралельного розвитку соціальної інфраструктури села, вирішення питань оновлення та зміцнення матеріально-технічної бази агропромислового виробництва, докорінного поліпшення умов праці жителів [8, с. 53].

Відносний розрив у доходах працівників сільського господарства та промисловості долається повільно. В останні роки доходи працівників сільського господарства ростуть повільніше, ніж робітників і службовців промисловості.

Рішення задач прискорення соціально-економічного розвитку села неможливо без перебудови господарського механізму, створення потужної системи мотивів і стимулів, що спонукують працівників повністю розкривати свої здібності, працювати з високою продуктивністю, ефективно використовувати виробничі ресурси, можливості різних форм власності і форм господарювання [10, с. 48].

Шляхи і фактори розвитку соціальної інфраструктури села з вузької спеціальної проблеми, орієнтованої на забезпечення умов для розвитку сільської економіки, перетворилися на загальнонаукову проблему.

Мета розвитку сільської інфраструктури села полягає в наступному:

- досягнення високої тривалості життя сільського населення;
- формування «нової» робочої сили сільської економіки;
- створення і збереження стійких сільських сімей, забезпечення продо-

вольчої безпеки регіонів.

З певною мірою умовності весь процес прогнозування розвитку соціальної інфраструктури може бути представлений у вигляді сукупності робіт, які повинні виконуватися в певній послідовності з урахуванням розвитку продуктивних сил, їх розміщення, форм виробничих відносин, міжнародних контактів і проблем управління розвитком регіонів [7, с. 55].

До важливого завдання розвитку різних сфер соціальної сільської інфраструктури відноситься вибір допустимих і найбільш ефективних варіантів. Їх рішення залежить від правильного визначення критеріїв ефективності моделі-концепції розвитку сільської інфраструктури та методів знаходження найкращого (оптимального) варіанту.

Перспективою розвитку соціальної інфраструктури села може бути показник, що характеризує поліпшення якості життя і відображає підвищення рівня життя сільського населення та збільшення його тривалості.

Економічною складовою є зростання продуктивності праці, що має величезне значення для розвитку країни та її аграрного сектора. Модель розвитку сільської інфраструктури повинна включити в себе оцінку природно-ресурсного, людського, водного та інших потенціалів сільській місцевості. Можливо виділити п'ять складових цього потенціалу:

- економічний потенціал розвитку сільської інфраструктури;
- потенціал агроекономічної науки;
- потенціал сільської традиції (місцевий) працьовитості та господарської активності (творчий) самого населення;
- потенціал природно-кліматичного та географічного середовища;
- потенціал виходу на ринки збуту продукції.

Висновки. Таким чином можливо зробити висновки, що в перспективі для вирішення соціальних проблем, потрібно забезпечити виконання ряду умов, серед яких першорядне значення мають такі:

- подолання диспропорцій між витратами на розвиток виробництва і сфери обслуговування населення в сільській місцевості;
- поліпшення забезпечення потреб села в матеріальних ресурсах за доступною ціною для будівництва житлових і соціально-культурних об'єктів;
- розробка регіональних цільових програм комплексного соціально-економічного розміщення галузей соціальної інфраструктури: транспортні мережі, системи розселення і т. д.;
- поступова концентрація в сільській місцевості підприємств сфери переробки та зберігання сільськогосподарської продукції;
- розвиток приватних об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури на селі;
- збільшення фінансування на будівництво об'єктів інфраструктури села як за рахунок державного, місцевого бюджетів, так і за рахунок самих сільськогосподарських підприємств.

Розвиток соціальної інфраструктури необхідний для забезпечення повся-

кденної діяльності населення. Рівень її розвитку залежить від ефективності суспільного виробництва, трудової діяльності кожного конкретного працівника.

Список використаних джерел:

1. Васильєв О. В. *Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України: монограф.* / О.В. Васильєв. – Х. : ХНАМГ, 2007. – 341 с.
2. Гэлбрейт Дж. К. *Новое индустриальное общество. Избранное* / Дж. К. Гэлбрейт. – М. : Эксмо, 2008. – 1200 с.
3. *Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера* / за ред. Р. Дяківа. – К. : Міжнародна економічна фундація, 2002. – 704 с.
4. *Інфраструктурне забезпечення конкурентної економіки регіонів (методологія і механізми)* / під ред. П.Ю. Беленького. – Львів: НАНУ Ін-т рег. дослідж., 2002. – 308 с.
5. *Інфраструктурний комплекс Західного регіону України: оцінка стану і напрями розвитку* : монограф. / [С.О. Іщук, Т.В. Кулініч, В.Є. Крупін, С.М. Ткач]; НАН України. Ін-т регіональних досліджень; [наук. ред. С.О. Іщук]. – Львів :[б. в.], 2010. – 242 с.
6. Ковальська Л.Л. *Соціальна інфраструктура регіону: механізми формування та розвитку* : монографія / Л.Л. Ковальська, О.М. Салівончик; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Луцький національний технічний університет. Луцьк : Ж.В. Гадяк, 2012. – 226 с.
7. Кириченко С. О. Підходи до ви значення сутності поняття «соціальна інфраструктура» та її функціональне призначення / С.О. Кириченко // *Проблеми системного підходу в економіці.* – № 1(55). – 2016. – С. 56-60.
8. Ткач А. А. *Інституціональні основи ринкової інфраструктури: монограф.* / А.А. Ткач. – К. : НАНУ Об'єднаний ін.-т економіки, 2005. – 295 с.
9. *Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку* : кол. моногр. / В. М. Новіков, Н. М. Деєва, І. С. Каленюк та ін. ; за наук. ред. В. М. Новікова, З. С. Сіройча. – Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2015. – 384 с.
10. Третьяк В. П. *Управління розвитком соціальної інфраструктури України в умовах глобалізації* : монограф. / В. П. Третьяк. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна 2014. – 317 с.
11. Чернюк Л.Г. *Соціальна інфраструктура та її пріоритетність в системі суспільного розвитку (методолого-організаційні аспекти)* / Л.Г. Чернюк, П.В.Пепа // *Вісник Чернігівського держ. ун-ту.* – Вип. 1 (56). – 2012. – (Серія: економічні науки). – С.10-20.

References:

1. Vasylyev, O.V. *Metodologiya i praktyka infrastruktornogo zabezpechennya funkcionuvannya i rozvytku regioniv Ukrayiny* [Methodology and practice of infrastructure of functioning and development of regions of Ukraine], XNAMG publ., Kharkiv, 2007. Print.
2. Gelbreyt, J. K. *Novoe industrialnoe obschestvo* [New industrial society], Eksmo publ., Moscow, 2008. Print.
3. *Encyklopediya biznesmena, ekonomista, menedzhera.* [Encyclopedia of busi-

nessman, economist, manager], Mizhnarodna ekonomichna fundaciya publ. Kyiv, 2002. Print.

4. Byelyen`kogo, P.Yu. *Infrastrukturne zabezpechennya konkurentnoyi ekonomiky` regioniv (metodologiya i mexanizmy`)* [Infrastructure support of competitive economy of regions (methodology and mechanisms)], NANU In-t reg. doslidzh. Publ. – L`viv, 2002. Print.

5. Ishhuk, S.O. Kulinich, T.V. Krupin, V.Ye. Tkach, S.M. *Infrastrukturny`j kompleks Zaxidnogo regionu Ukrayiny`: ocinka stanu i napryamy` rozvy`tku* [Infrastructure complex of the Western region of Ukraine: assessment of the state and direction of development], NAN Ukrayiny`. In-t regional`ny`x doslidzhen` publ., L`viv, 2010. Print.

6. Koval`s`ka, L.L. *Social`na infrastruktura regionu: mexanizmy` formuvannya ta rozvy`tku* [Social infrastructure of the region: mechanisms of formation and development], Zh.V. Gadyak publ., Lucz`k, 2012. Print.

7. Ky`ry`chenko, C. O. «Approaches to definition of essence of concept "social infrastructure" and its functionality». *Problemy` sy`stemnogo pidxodu v ekonomici* 1 (55) (2016): 56-60. Print.

8. Tkach, A. A. *Insty`tucional`ni osnovy` ry`nkovoyi infrastruktury`* [The Institutional framework of the market infrastructure], NANU Ob'yednany`j in.-t ekonomiky` publ., Kyiv, 2005. Print.

9. Novikov, B. M. Dyeyeva, N. M. Kalenyuk, I. S. *Transformaciya social`noyi infrastruktury` v konteksti zabezpechennya gumanitarnogo rozvy`tk, [Transformation of social infrastructure in the context of humanitarian development], PP Balyuk I. B. publ., Vinny`cya, 2015. Print.*

10. Tretyak, V. P. *Upravlinnya rozvy`tkom social`noyi infrastruktury` Ukrayiny` v umovax globalizaciyi* [Management of social infrastructure development in the context of globalization], XNU imeni V. N. Karazina publ., Kharkiv, 2014, Print.

11. Chernyuk, L.G. «Social infrastructure and its priority in the system of social development (methodological and organizational aspects)». *Visny`k Chernigivs`kogo derzh. un-tu* 1 (56) (2012): 10-20. Print.

12. Rosenstein-Rodan, P. «Notes on the Theory of the “Big Push”». *Economic Development for Latin America* 1 (1961): 60-69. Print.